

но вважати визначення системних і структурних аспектів формування інституційно-економічного механізму регулювання роздрібною торгівлі на мезорівні, виділяючи його алгоритм та напрями зорієнтованості.

Література

1. Україна. Кодекс. Цивільний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Безруков В. Формирование системы государственного регулирования / В. Безруков, А. Косарев // *Экономист* : сб. науч. тр. – 1991. – № 5. – С. 38-47.
3. Васильців Т.Г. Негативні аспекти розвитку та напрями підвищення ефективності регулювання роздрібною торгівлі в регіонах України / Т.Г. Васильців, З.А. Добуш // *Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект* : сб. науч. тр. – Донецк : Вид-во ДонТУ, 2013. – С. 66-70.
4. Державне управління : словник-довідник / за заг. ред. В.М. Князева, В.Д. Бакуменка. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.
5. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки : навч. посібн. / Л.І. Дідківська, Л.С. Головко. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во "Знання-Прес", 2002. – 495 с.
6. ДСТУ 4303-2004 Торговля оптова та роздрібна. Терміни та визначення. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.profiwins.com.ua/uk/directories1/dstu4303.html>.
7. Енциклопедія державного управління. – У 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : Вид-во НАДУ, 2011. – Т. 4, 648 с.
8. Кунц Г. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций : пер. с англ. / Г. Кунц, С. Одонелл; ред. Д.М. Гвишиани. – В 2-ух т. – М. : Изд-во "Прогресс". – Т. 1, 1981. – 494 с.
9. Покатаєва О.В. Державне регулювання інституціональних трансформацій торговельно-економічних відносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.03 – "Економіка та управління національним господарством" / О.В. Покатаєва; Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк, 2010. – 32 с.
10. Споживчий ринок України: методологія дослідження та регулювання : монографія / за заг. ред. Л.О. Лігоненко. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2007. – 379 с.
11. Хасанова В.В. Державне регулювання внутрішньої торгівлі в Україні (організаційно-правовий аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 – "Адміністративне право і процес" / В.В. Хасанова; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К., 2009. – 20 с.

Даньло С.І. Концептуальні характеристики процесу регулювання розничної торгівлі на регіональному рівні

Обосновано поняття розничної торгівлі в аспектах інституціонально-правового і інституціонально-організаційного управління хозяйственными отношениями. Вияснено теоретико-методологічні положення регулювання розничної торгівлі на регіональному рівні, а саме її концептуальна сутність, об'єкти, методи. Предложено считать, что система регулювання розвитку розничної торгівлі на мезорівні може бути ефективною лише при условии реализации единого и последовательного институционального подхода к разработке, принятию, реализации и контролю управленческих решений.

Ключевые слова: розничная торговля, регулирование, развитие, региональный уровень, обеспечение хозяйствования.

Danylo S.I. Some Conceptual Features of Retail Trade Regulation at the Regional Level

The concept of retail trade in institutional and legal aspects and institutional and organizational management of business relationships is justified. Some theoretical and methodological provisions regulating retail trade at the regional level, such as its conceptual nature, objects, and methods, are found. The regulatory system for retailing development at the mezo-level is suggested concerning to be effective only in the case of implementation of a single and coherent institutional approach to the development, adoption, implementation and control of administrative decisions.

Keywords: retail trade, management, development, regional level security management.

УДК 330.34:338.01.36:519.86

Проф. Б.А. Карпінський¹, канд. екон. наук;
доц. І.М. Васильків¹, канд. фіз.-мат. наук; аспір. А.Б. Шевців¹;
адвокат О.Б. Карпінська²

ЗНАННЕВА ЕКОНОМІКА ТА СТАЛІЙ РОЗВИТОК: МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПОРІВНЯННЯ

Обґрунтовано, що моделювання взаємозв'язків знаннєвої економіки та сталого розвитку має здійснюватись в інтересах забезпечення довготермінового гармонійного природного і людського розвитку, виходячи з глобальної стратегії на подальшу зміну структури традиційної економіки та зайнятості на користь зростаючої ваги економіки знань.

Виділено стратегічну проблему зносу основних засобів, який в Україні доходить до 80 %. Подальше відтягування програмних управлінських заходів у цьому напрямку буде знижувати можливості національної економіки в конкуренції на товарних ринках глобалізованого економічного середовища і обмежувати випуск конкурентоспроможної високотехнологічної продукції, впливатиме на реалізацію ідеології знаннєвої економіки та сталого розвитку. Здійснено моделювання можливих стратегій і ризиків у системі прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо аспектів формування знаннєвої економіки та сталого розвитку в Україні за впливу глобальних трансформацій з орієнтацією на: визначення гальмівних чинників нарощування обсягів валового внутрішнього продукту, активізацію фінансових надходження до бюджету держави, підвищення благополуччя населення і тривалості життя.

Ключові слова: знаннєва економіка, сталий розвиток, моделювання, порівняння, валовий внутрішній продукт, зайнятість, благополуччя, знос основних засобів, безробіття, стратегія, глобалізація.

Постановка проблеми. Формування базових елементів інформаційного суспільства розпочалося і вже нині відчутна динаміка соціальних, економічних, політичних, геостратегічних трансформацій, а знання стають базисом (ресурсом) порівняльної переваги держав та адміністративно-територіальних одиниць, які зуміють перевести їх у практичну площину, забезпечуючи тим переваги в конкурентній боротьбі на глобальному товарному ринку.

Зазначимо, на цей час прийнято, що моделювання в системі знаннєвої економіки та сталого розвитку можливе, однак володіє низкою непередбачуваностей (ризиків), оскільки потрібно при цьому враховувати й появу спонтанних наслідків, які часто зумовлені діями людей та характеризуються більш психологічними чинниками, маючи до економіки та фінансів віддалене відношення. Так, починаючи з перших системних робіт із постіндустріального суспільства, а з них доцільно виділити працю "Виробництво і розповсюдження знань у США" ("The Production and Distribution of Knowledge in the United States") Фріца Махлупа (Fritz Machlup), економіста із Принстонського університету (опубліковано в 1962 р.), розпочалося наукове відображення та виділення практичних переваг специфічної інноваційної фази розвитку економіки, якій термінологічно дослідники дали назву "знаннєва економіка" (knowledge based economy). Нині значна кількість держав світової спільноти включились в гонку на цьому напрямку прогресу та розробили власні стратегії створення засад знаннєвої економіки. Зокрема, серед них виділяються стратегії Китаю ("Захоплення ХХІ століття за допомогою знань"), Південної Кореї ("Е-Корея"), Сінгапуру ("Інтелектуальний

¹ Львівська державна фінансова академія;

² Адвокатське об'єднання "Карпінська і партнери", м. Львів

острів"), які ґрунтуються на системних заходах трансформування даних національних економік з товарно-виробничих до інтелектуально-креативних та стають центрами кристалізації в ідеології й світових інтелектуальних перетворень, формуючи тим показові високотехнологічні територіальні кластери у парадигмі знаннєвої економіки.

Об'єктивно, що розвиток останньої немислимий без задіявання чинників сталого розвитку, що підкреслюється чисельними публікаціями, зустрічами та науково-практичними конференціями, які узагальнюються й на світових самітах лідерів держав із проблематики, оскільки за сьогоdnішнім благополуччям населення має слідувати й фундаментальна теза: думати та знаходити заходи щодо можливості цивілізовано жити у гармонії з навколишнім світом й наступним поколінням, тобто розвиток людства має відбуватись адекватно до можливостей самовідтворення у природі, що необхідно враховувати в глобалізаційному фінансово-економічному поступі.

Саме такі доволі прагматичні (життєві) аспекти посилюють увагу науковців до проблематики та стимулюють виділення завдань і пошук нових рішень й у моделюванні взаємозв'язків знаннєвої економіки та сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відчутним поштовхом у системі дослідження знаннєвої економіки стала фундаментальна праця Елвіна Тоффлера (Alvin Toffler) "Третя хвиля", в якій здійснено обґрунтування того, що людство переходить до нової технологічної революції і де на заміну першої хвилі (аграрне суспільство) та другої (індустріальна цивілізація) накочуються обриси третьої (інформаційної) хвилі. Автор переконливо попереджає людство про нові небезпеки, що на нього чатують на зламі століть, зокрема глобальні соціальні проблеми (безробіття, голод, наркоманія, хвороби, злочинність, катастрофи), що можуть бути руйнівними для цілих спільнот та держав і які можливо вирішувати вже задіюючи сучасні підходи сталого розвитку. Він зазначає, що в кожній технологічній хвилі є свій пріоритетний продукт і могутність держав чи суспільних об'єднань залежить від оволодіння та контролю над ним. Так, у давні часи та й середні віки таким продуктом була земля, в індустріальну епоху – товарні ринки збуту та сировина, а в постіндустріальному суспільстві ним (третьою хвилею) стає інформація.

За цією проблематикою також виділяють праці Дж. Барні, Д. Белла, П. Давенпорта, Г. Дейлі, Л. Едвінссона, М. Кастельса, Г. Маркузе, Б. Мільнера, Р. Лейне, Д. Тіса, Ф. Уєбстера, Н. Штер, а серед українських дослідників відзначимо наукові роботи О. Амоші, Ю. Бажала, В. Базилевича, С. Вовканича, Б. Гальчинського, В. Геєця, М. Голубця, М. Долішнього, Р. Калужного, В. Кравціва, В. Куценко, Р. Михасюка, В. Осецького, В. Панасюка, Р. Тринька, Ю. Туниці, А. Чухна [1-37].

Однак, незважаючи на посилену увагу вчених до цієї проблематики, події останніх років вже початку ХХІ ст. свідчать, що в цій проблематиці наявні ще відчутні наукові прогалини, зокрема, в частині моделювання взаємозв'язків знаннєвої економіки та сталого розвитку і встановлення дієвих регулятивних важелів для уникнення загрозливих явищ на їхньому шляху.

Мета дослідження. Моделювання можливих стратегій і ризиків у системі прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо аспектів формування знаннєвої економіки та сталого розвитку в Україні за впливу глобальних тран-

сформацій з орієнтацією на: визначення гальмівних чинників розширення випуску конкурентоспроможної високотехнологічної продукції, активізацію фінансових надходжень до бюджету держави, підвищення якості життя населення.

Виклад основного матеріалу. Наголосимо, що сучасні ендogenous теорії зростання відводять принципово важливу роль нагромадженню знань. Так, у [2-4, 6, 14, 16, 19, 22, 32] зазначено, що ідеологія знаннєвої економіки стала сьогодні основною теоретичною базою політики економічного зростання. На її основі вже розроблено економічну політику для перших десятиріч нового тисячоліття Європейського Союзу (ЄС). Значну увагу цій проблематиці приділяють міжнародні організації та інституції, зокрема: ЄС, Світовий банк, Організація економічного співробітництва та розвитку, а також уряди країн.

Нині Концепція економіки знань визначається як теорія розбудови інтегральної національної системи стратегічного управління, спрямованої на забезпечення досягнення і довготермінового утримання високого рівня глобальної соціально-економічної конкурентоспроможності держави, яка формується під впливом глобального середовища.

Якщо йдеться про глобальні зміни, пов'язані, точніше висловлюючись, спричинені розвитком технологій та засобів інформації і комунікації, то не можна оминути історичного засідання Європейської Ради, що відбулося у березні 2000 р. в Лісабоні. На цій зустрічі лідери ЄС, усвідомлюючи необхідність докорінної модернізації і підвищення конкурентоспроможності економіки, розглянули перспективи розвитку Європи на 10 років. У документах, прийнятих у Лісабоні, вперше йдеться про економіку, що базується на знаннях, і зазначено, що одна з головних соціальних цілей такої економіки – забезпечення сталого розвитку. І хоча само поняття "економіка, що базується на знаннях" потребує подальшого розвитку й конкретизації, факт його появи є підтвердженням народження нової парадигми соціально-економічного розвитку. Лісабонський процес виробив детальну стратегію реалізації своїх намірів ("стати найбільш конкурентоспроможною економікою світу, що базується на знаннях") шляхом інтенсифікації наукових досліджень і розвитку інновацій, поширення освіти, поглиблення професійного навчання тощо. Та швидко стало зрозуміло, що стратегія не дала очікуваного результату, і вже у 2006 р. Європейська Рада рекомендувала зосередити зусилля, насамперед, на покращенні економічних показників через інновації і підвищення кваліфікації працівників. Тим не менше, ці поправки в рішеннях лісабонського процесу радше є зміною тактики, а не стратегії. І можна сподіватися, що вже в найближчій перспективі знаннєві, інтелектуальні ресурси відіграватимуть домінуючу роль, шляхом безпосереднього впливу на економічний рівень розвитку, неявно реалізуючи думку про те, "що найефективніші рішення економічних проблем автоматично забезпечать досягнення всіх інших цілей суспільства" [1].

Однак, на думку авторів цього дослідження, означену вище тезу можна образно продовжити вже на прикладі України, де без принципового вирішення в найближчому майбутньому економічної складової життєіснування працівника – заробітної плати – старші працюючі помирають, а ефективні молоді повтікають (за межі держави). Об'єктивно, з чим та ким тоді залишиться держава і в яких розмірах буде її фінансова складова – податкова?

Концепції розумно влаштованого суспільства появилися, мабуть, разом із розвитком перших спільнот, але тільки у XIX ст. наука стає вагомим рушійною силою, а в XX ст. в її арсенал додається ще й управлінська складова – менеджмент. Зокрема, у 2006 р. у Санто-Домінго (Домініканська Республіка) Організація Американських Держав (ОАД), до якої входять усі держави обох континентальних Америк, прийняла документ "Декларація Санто-Домінго" і цей документ за рівнем значущості такий самий як і аналогічні "Лісабонського процесу". Його підписали міністри закордонних справ держав-учасниць на Генеральній Асамблеї ОАД. У декларації є посилання на попередні документи ОАД й інші міжнародні декларації, на визнання таких цінностей як сталий розвиток і соціальна справедливість. Документ важливий тим, що в ньому (уперше в матеріалах такого рівня) конкретно мовиться про "розвиток суспільства, яке базується на знаннях", "розвиток і рівний та всезагальний доступ до суспільства, що базується на знаннях, є і викликом і можливістю, котрі допомагають переслідувати загальні соціальні, економічні і політичні цілі..." [1]. Видається, що головна (і єдина) характеристика суспільства, що базується на знаннях, котра фігурує в Декларації, це інформаційна та комунікаційна технологія (ІКТ). Саме ІКТ бачиться як головний засіб та рушій подолання й усунення наявних соціально-економічних відмінностей, нерівностей і відставань. Як бачимо, серцевина поняття "суспільство, що базується на знаннях" значною мірою об'єктивно виявляється близьким до поняття "економіка, що базується на знаннях". А відтак моделювання глобальної економіки неможливе без врахування інтелектуального ресурсу.

Концепція сталого розвитку, яку багато хто схильний вважати найперспективнішою глобальною концепцією майбутнього розвитку, що має ввібрати в себе новітні наукові та суспільні досягнення і витіснити фрагментарні ідеології, передбачає, зокрема, оперативне моделювання можливих напрямів розвитку, побудову достатньо точних прогнозів з метою вибору найкращого варіанта. При цьому фундаментальною умовою глобального розвитку є забезпечення рівноваги та гармонії з довкіллям.

До певного часу об'єктами моделювання були регіони, галузі економіки, країни або групи держав. Та надзвичайно висока динаміка взаємодії між різними державами й регіонами у сучасний період робить локальне моделювання все менш надійним і потребує побудови глобальних моделей розвитку, які охоплюють планету загалом. Очевидно, що підхід до побудови таких моделей передбачає насамперед вибір відповідних, достатньо загальних показників (факторів). На перший погляд може здатися, що таке моделювання взагалі неможливе. Однак, як зауважує професор С.П. Капиця, "саме тоді, коли сильно взаємодіють багато різних факторів і обставин, виявляється можливим статистичний підхід. При цьому можна очікувати, що будуть усереднюватися як просторові і часові неоднорідності по країнах і регіонах, так і розмаїття механізмів і процесів, що пов'язані між собою і визначають системну поведінку" [9].

Коли йдеться про глобальне моделювання економічного розвитку, то, ймовірно першою роботою тут є дослідження-прогноз "Майбутнє світової економіки", виконана на замовлення ООН групою експертів під керівництвом В. Леонтьєва. Відповідна модель охоплювала 171 державу і містила 2625 рівнянь. При цьому використовувався розроблений В. Леонтьєвим метод "затрати – випуск" ("Input – Output") ("шаховий", або "міжгалузевий баланс"). У цій гло-

бальній версії моделі Леонтьєва світову економіку було поділено на 15 регіонів і 45 галузей. Кількісними та якісними параметрами взаємозв'язку в моделі є так звані технологічні коефіцієнти, вибір яких ґрунтується на зборі економічних даних й аналізі переміщення товарів і послуг між економічними одиницями (секторами). Варто зазначити, що побудована для ООН модель базувалася на розвитку і поглибленні (деталізації) міжгалузевої моделі світової економіки, яку В. Леонтьєв уперше продемонстрував у своїй Нобелівській лекції (1973), де всі країни були об'єднані у дві групи – розвинені і ті, що розвиваються. Однак розпад колишнього Радянського Союзу, що входив до групи провідних держав, вніс корективи у можливі сценарії розвитку [34].

Зазначимо також, що науковець В. Леонтьєв статистично вказав на наявність взаємозв'язку між господарською активністю і станом довкілля та виділив забруднення навколишнього середовища в окрему галузь. Окрім цього, у Нобелівській лекції В. Леонтьєв доводить необхідність уведення міжнародних стандартів, що дають змогу зменшити розрив у рівні життя багатих і бідних держав, що відноситься до фундаментальних засад ідеології сталого розвитку. Ці ідеї у подальшому розвивали інші дослідники, які відзначають, що відбувається тенденція до збільшення темпів у зменшенні розриву між багатими і бідними державами. Зокрема, за підрахунками А. Коротаєва, у 2050 р. співвідношення рівнів розвитку буде 4,5:1 проти приблизно 7:1 у теперішній час [1].

Окрім цього, несправедливий розподіл багатств від фінансової глобалізації загрожує виникненню конфліктів на регіональному, національному та міжнародному рівнях, впливаючи тим на сталий розвиток людства. Сьогодні спостерігається не конвергенція або вирівнювання доходів, а скоріше їх поляризація. Високорозвинені країни стають ще багатшими, а бідні – ще біднішими. Сучасна фінансова глобалізація поглиблює неоднорідність, сприяє розвитку нової моделі світу – світу 20:80, тобто суспільства однієї п'ятої. 80 % усіх ресурсів контролює т. зв. "золотий мільярд", який охоплює тільки п'яту частину населення планети (зокрема США і країни Західної Європи – 70 % світових ресурсів). Найбагатші 20 % держав світу володіють 84,7 % світового валового національного продукту (ВНП), а на їхніх громадян припадає 84,2 % світової торгівлі і 85,5 % заощаджень на внутрішніх рахунках. З 60-х років XX ст. дотепер соціально-економічна поляризація між найбагатшими і найбіднішими країнами подвоїлася [23, с. 52-53]. Останнє наочно представлено на рис. 1, де виділено розрив у доходах між 5 % найбільш багатих та 5 % найменш забезпечених на 2002 р.

Рис. 1. Порівняльна еволюція розриву у доходах населення за поглиблення фінансової глобалізації (власна розробка)

Розвинені держави, використовуючи відкритість і фінансову глобалізацію в своїх інтересах, прагнуть закріпити наявний статус-кво. Значні побоювання викликає бажання США підсилити однополярність світу. Не дивно, що в арабському світі, наприклад, фінансова глобалізація асоціюється з "американізацією" світової

системи. Взаємозалежність, властива світовому розвитку на початку й у середині ХХ ст., змінюється однобічною залежністю "третього світу" від "першого".

Найявні вагомні підстави, що фінансова глобалізація призведе до ще більшої концентрації капіталу в майбутньому. Так, дослідження динаміки руху капіталу, що належить окремим індивідам і різноманітним фондам, приводить до висновку: за середнього приросту капіталу 4 % дуже великі статки збільшуються на 6-7 % на рік, тоді як більш дрібний капітал росте зі швидкістю всього 2-3 % на рік [36]. Доцільно наголосити, що в Україні такі прирости великого капіталу, завдячуючи практиці революційного (грабіжницького) накопичення, досягають майже порядку не створюючи базових передумов для формування фінансово стійкого прошарку середнього класу, а з тим і формування міцного фундаменту сталого розвитку.

Нерівномірність розвитку сучасного світу можна показати ще на таких показниках: 358 мільярдів володіють таким ж багатством, як і 2,5 млрд людей, разом узяті, а це майже третина населення Землі. У світі налічується 187,38 тис. осіб, статки яких перевищують 30 млн дол. США, а сумарний капітал цих мільйонерів, за оцінкою експертів компанії Wealth-X, становить 25,8 трлн дол. США. Загалом, за оцінками французької консалтингової фірми Capgemini і Royal Bank of Canada, кількість доларових мільйонерів у світі становить 11 млн осіб, а їхні капітали оцінюють у 42 трлн дол. США. Фактично, менше однієї тисячної населення планети (приблизно 4,5 млн осіб), що володіє капіталом у середньому розмірі 10 млн євро, розпоряджається 20 % глобального багатства. За умови, що означена тенденція буде в подальшому (зростання прибутковості великих статків 6 % за середнього приросту глобального капіталу 2 % на рік), то через 30 років ця одна тисячна населення планети буде контролювати вже 60 % глобального багатства [36]. Аналогічна ситуація щодо фінансового розширення і в Україні, де загальні активи 100 найбагатших мешканців досягає 55 млрд дол. США, а це більше третини від валового внутрішнього продукту (ВВП) України (для порівняння: у Росії цей показник дорівнює 24 %, у США – 6,6 %), а розрив між доходами 10 % найбагатших та найбідніших перевищує 90 разів. Останнє негативно відображає рівень соціальної безпеки та не сприяє подоланню загрозливих тенденцій насування фінансово-економічної кризи, стримує заходи щодо охорони довкілля, впливає на можливості забезпечення сталого розвитку.

Загалом мільйонерів в Україні, за даними поданих декларацій у податкові органи, у 2004 р. було 3057, у 2005 р. – 5708, у 2006 р. – 6200, у 2007 р. – 7444, у 2008 р. – 7432, у 2009 р. – 6155, у 2010 р. – 7311, у 2011 р. – 7300, у 2012 р. – 3200, у 2013 р. – майже 3400 осіб. При цьому переважна частина прибутку цих громадян була отримана від операцій, які проводилися з корпоративними правами, цінними паперами, здаванням в оренду і продажем майна, спадщини, доходів з-за кордону. Однак доцільно також враховувати, що нині, за експертними оцінками, до 90 % мільйонерів України офіційно не декларують свої доходи через приховування та тіньові схеми їхнього походження. Останні, не сплачуючи податки, відчутно впливають на дохідну частину бюджету, а з цим і на можливості держави виконувати свої зобов'язання перед законослухняними громадянами, зокрема, в частині подолання бідності – згідно з Концепцією сталого розвитку.

Моделювання показує, що ВВП України мав би вийти на рівень 1990 р. в 2013 р. за збереження попередніх темпів зростання (варіант I, рис. 2), однак

глобальні кризові явища 2008-2009 рр. внесли вагомні корективи. Під впливом останніх ВВП України, за прогнозом авторів (до того всього за кращим значенням, оскільки у 2015 р. продовжаться спадні процеси, які призведуть до подальшого зниження ВВП – за даними Національного банку України, до 7,5 % порівняно з 2014 р., при споживчій інфляції до 30 %, базовій – до 25 %), вийде на рівень 1990 р. тільки у 2025 р. (варіант II, рис. 2). З рис. 2 також випливає, що ВВП за спадом у 2009 р. виходить на рівень 1993 р. та 2005 р., а у 2015 р. цей спад має тенденцію на чергове повторення.

Об'єктивно, що такі спадні процеси тривожать населення держави і призводять загалом до нарощування соціально-економічного напруження, яке додатково посилюється зростанням рівня безробіття. Зазначимо, що рівень зареєстрованого безробіття, за даними Державної служби статистики України, розрахований відносно населення працездатного віку, на початок березня 2015 р. становив 2,0 % та володіє достатньо обґрунтованою тенденцією на збільшення до кінця року (відповідний рівень, за методологією Міжнародної організації праці, у середньому за 2014 р. був 9,7 % економічно активного населення відповідного віку).

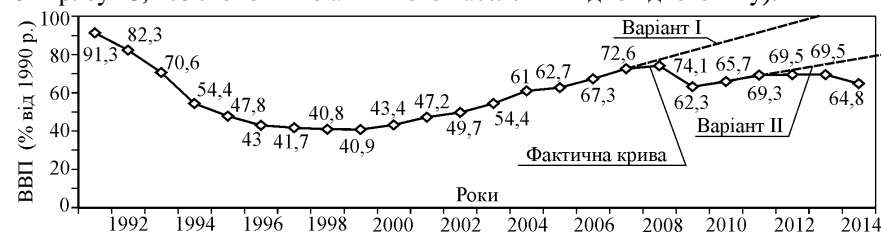

Рис. 2. Динаміка ВВП України (постійні ціни) (запропонували та розраховували автори за даними Державної служби статистики України)

Наголосимо, що вітчизняна статистика прагне "виживати" в умовах впливу і на неї політичних збурень та продукує статистичні дані з обмеженням аналітичних можливостей для їхнього зіставлення і порівняння. Зокрема, на цей час статистичні порівняння щодо ВВП роблять відносно 2010 р. (приймаючи його за 100 %), що відчутно "покршує" загальну ситуацію та дає "кращі" показники. Однак, на думку авторів, порівняння з 1990 р., напевне, є більш надійним, коли ми прагнемо правильно зрозуміти динаміку ВВП на більш тривалому проміжку, зіставлення з аналогічною (сумарно і на душу населення) держав сусідів (рис. 3, табл.) з метою вироблення системних управлінських рішень на перспективу та врахування особливостей сталого розвитку.

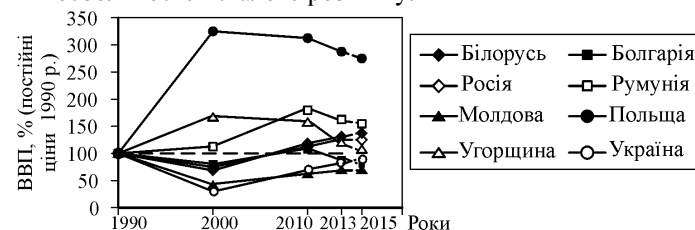

Рис. 3. Динаміка ВВП України порівняно з державами-сусідами (постійні ціни 1990 р.) (розрахували та сформулювали автори за даними Державної служби статистики України)

Табл. ВВП України і держав-сусідів на душу населення, %
(постійні ціни 1990 р.)

Рік \ ВВП	Білорусь	Болгарія	Молдова	Польща	Росія	Румунія	Угорщина	Україна
1990	100	100	100	100	100	100	100	100
2000	71,0	88,8	43,1	330,0	57,5	120,0	161,4	45,5
2010	137,6	121,9	77,7	319,9	119,9	188,9	157,5	73,7
2013	143,8	110,7	86,6	279,8	131,5	173,0	128,1	79,4

Примітка: розрахунки авторів.

Моделювання можливостей досягнення сталого розвитку та нарощування при цьому ВВП показує, що вони тісно пов'язані з ступенем зносу основних засобів. Зазначимо, що за своєю фінансово-економічною сутністю знос – це процес знецінення довготермінових матеріальних виробничих активів (основних засобів), що безпосередньо проявляється через поступову втрату їх початкових (встановлених) техніко-економічних параметрів (властивостей, якостей).

На сучасному етапі господарювання науковці та практики розрізняють три типи зносу:

- **Фізичний знос** (фізичне зношування основних засобів) – поступова втрата основними засобами своєї споживчої вартості у процесі їхнього як виробничого використання (час їх роботи та інтенсивність навантаження, рівень організації виробництва, якість догляду – своєчасність їх обслуговування і ремонту, кваліфікація працівників тощо), так і під впливом несприятливих умов та сил природи (вологості, температури, тиску, агресивних середовищ), що пов'язана зі зниженням їхньої первісної вартості внаслідок втрати своїх техніко-експлуатаційних властивостей (міцність, надійність, фазові перетворення, зовнішній вигляд тощо) шляхом природного фізичного старіння у процесі використання (невикористання) даного об'єкта (майна).
- **Моральний знос** (моральне зношування основних засобів) – зниження вартості основних засобів внаслідок зростання продуктивності праці та активізації науково-технічного прогресу в галузях, де їх виробляють і використовують, пов'язане з втратою доцільності використання застарілих основних виробничих засобів, оскільки наявна можливість використання (за рахунок появи) досконаліших предметів і засобів праці (з поліпшеними технічними і технологічними параметрами), які дають змогу знижувати собівартість продукції, підвищувати якісні параметри і конкурентоспроможність на ринку.
- **Амортизація** основних виробничих засобів (вартісний знос) – поступове перенесення вартості даних засобів і нематеріальних активів (з урахуванням витрат на їх придбання, виготовлення або поліпшення згідно з нормами амортизаційних відрахувань, установленими законодавчими актами) в міру їх фізичного і морального зношування на продукцію, яку виготовляють за їхньою допомогою і на надані послуги.

Амортизація – це процес накопичення грошових коштів виробництвом шляхом перенесення фізичного і морального зносу його основних засобів на вироблений продукт у грошовій формі. Фактична амортизація, тобто реальні кошти на оновлення, появляється тоді, коли цей продукт продано споживачеві, в іншому разі – це тільки розрахована (прогнозна) амортизація. Практично, на думку авторів, було б коректніше розділяти амортизацію на дві складові: розрахована та фактична.

Розрахована амортизація вказує наскільки відбувся фізичний і моральний знос на конкретному виробництві, тобто на етапі, коли реальних коштів ще не отримано (допродажний період, зокрема, знос від зупинки виробництва, випуску бракованої продукції, складські запаси тощо). Фактична амортизація появляється під час продажу виробленого продукту і тоді відповідна частка розрахованої (нормованої) амортизації гаситься, а реальні кошти накопичуються на відповідних рахунках амортизаційного фонду для пізнішої заміни використаних (зношених) основних засобів. Цей амортизаційний фонд може бути ефективним інвестиційним ресурсом, однак в умовах інфляції цей фонд може різко зменшуватись. Виходячи з останнього, амортизаційний фонд має бути захищеним від знецінення, тобто високоліквідним, а для цього важливою є фінансова стабільність у державі та позиція виробництва.

Загалом, для нарахування зносу необоротні активи поділяють на три групи: перша група – будинки, їх структурні компоненти та передавальні пристрої, зокрема житлові будинки та їх частини (квартири і місця загального криштування); друга група – автомобільний транспорт та вузли (запасні частини, вартість яких за одиницю становить понад 500 грн), меблі, побутові електронні, оптичні, електромеханічні прилади та інструменти, включаючи електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, інформаційні системи, телефони, мікрофони та рації, інше конторське (офісне) обладнання, устаткування та приладдя до нього, інвентарна тара; третя група – будь-які необоротні активи, не віднесені до першої та другої груп (наприклад: силові машини та обладнання; машини-генератори, що виробляють теплову та електричну енергію; машини-двигуни, що перетворюють різного роду енергію в механічну; робоча худоба; багаторічні насадження, які досягли експлуатаційного віку).

Норма зносу основних засобів – це процентне співвідношення суми річного зносу до первісної вартості. Норми зносу встановлюють у відсотках до первісної вартості кожної групи основних засобів на кінець звітного року: перша група – 5 %; друга група – 25 %; третя група – 15 %. Об'єктивно, що для різних груп основних виробничих засобів фізичний знос проявляється по-різному. Загалом, сума нарахованого зносу характеризує стан і можливості цих засобів.

Наголосимо, що в Україні у 2009 р. відбулась не тільки зміна нахилу кривої ВВП, але й стрибок зносу основних засобів більш як на 10 %, що вже тим загрожує конкурентоспроможності національної економіки та відчутно обмежує ухил на сталий розвиток (рис. 4).

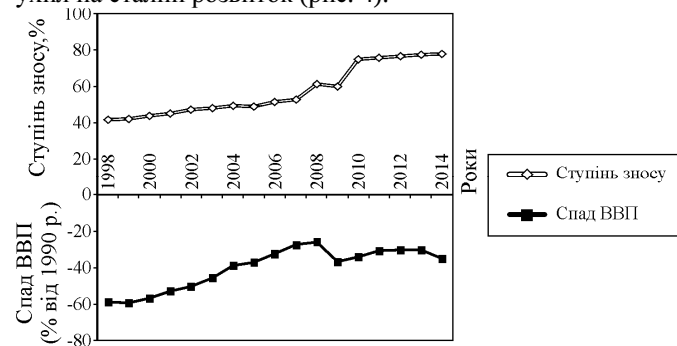

Рис. 4. Динаміка взаємозв'язку зносу основних засобів та спаду обсягів ВВП в Україні
(запропонували та розрахували автори за даними Державної служби статистики України)

Аналізуючи статистичні дані на рис. 3, можливо стверджувати, що в Україні актуальною проблемою є не тільки формування та організація сталого розвитку на засадах знаннєвої економіки, а й просте відтворення основних засобів, оскільки їхній ступінь зносу в середньому по державі доходить до 80 %, а наявні виробництва, де цей показник стрімко наближається до 90 %. Означене активно впливає на можливості національної економіки в глобалізованому світі та стримує випуск конкурентоспроможної високотехнологічної продукції, що проявляється в динаміці обсягів ВВП України, формуванні дохідної частини бюджету, а з цим реально позначається і на фінансовій складовій благополуччя населення.

Висновки. Моделювання взаємозв'язків знаннєвої економіки та сталого розвитку має здійснюватись в інтересах забезпечення довготермінового гармонійного природного і людського розвитку, виходячи з глобальної стратегії на подальшу зміну структури традиційної економіки та зайнятості на користь зростаючої ваги економіки знань.

Для сьогодишньої України та реалізації її потреб у активізації такого розвитку підходить фундаментальна теза Е. Тоффлера: "Якщо країні вдається прискорити економічний прогрес, але її ключові інститути відстають, цей дисонанс обмежує можливості створення національного багатства. Саме тому основні інститути сьогодні так часто нефункціональні – вони не відповідають прискореному темпу, якого потребує економіка, заснована на науці". Паралельно з останнім не варто нехтувати й тезою П. Друкера стосовно того, що в майбутньому не буде бідних країн, а будуть тільки інертні, коли їхня відсталість зумовлюватиметься слабкою державною керіваністю.

Водночас, в Україні пріоритетним завданням є не тільки формування і організація сталого розвитку на засадах знаннєвої економіки, а й просте відтворення основних засобів, оскільки їхній ступінь зносу по державі вже доходить до 80 %. Означене, за відтягування програмних управлінських заходів буде і в подальшому знижувати можливості національної економіки в конкуренції на товарних ринках глобалізованого економічного середовища і обмежувати випуск конкурентоспроможної високотехнологічної продукції, що проявлятиметься у динаміці обсягів ВВП України, формуванні дохідної частини бюджету, благополуччя українського населення та тривалості його життя.

Література

1. Агацци Э. Идея общества, основаного на знаниях / Э. Агацци // Вопросы философии : сб. науч. тр. – 2012. – № 12. – С. 3-19.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М. : Изд-во "Academia", 1999. – 956 с.
3. Гальчинський А.С. Політична нооекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань : монографія / А.С. Гальчинський. – К. : Вид-во "Либідь", 2013. – 472 с.
4. Гесць В.М. Нестабільність та економічне зростання / В.М. Гесць. – К. : Вид-во Ін-ту екон. прогноз., 2000. – 344 с.
5. Голубець М.А. Екосистемологія / М.А. Голубець. – Львів : Вид-во "Поллі", 2000. – 316 с.
6. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / Г. Дейлі. – К. : Вид-во "Інтелсфера", 2002. – 312 с.
7. Друкер П. Менеджмент. Вызовы XXI века / П. Друкер. – М. : Изд-во Манн, "Иванов и Фербер", 2012. – 256 с.
8. Друкер П. Энциклопедия менеджмента / П. Друкер. – М. : ООО "И.Д. Вильямс", 2006. – 432 с.
9. Капица С.П. Синергетика и прогнозы будущего / С.П. Капица, С.П. Курдюмов, Г.Г. Малинецкий. – М. : Изд-во "Эдиториал УРСС", 2001. – 288 с.

10. Карпинский Б.А. Стратегия развития экономической системы государства: основы, финансовые вызовы, диспропорции // Финансовое управление развитием экономических систем : монография / О.О. Ардасова, Д.А. Демин, Б.А. Карпинский и др. / под общ. ред. С.С. Чернова. – Новосибирск : Изд-во "СИБ-ПРИНТ", 2012. – С. 44-59.
11. Карпинська О.Б. Тенденції правової підтримки інноваційно-технологічного розвитку економіки України / О.Б. Карпинська, Б.А. Карпинський // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Інноваційний розвиток економіки : зб. наук. праць / НАН України / ред. М.І. Долішній. – Ч. 4. – Львів : Вид-во ІРД. – 2003. – Вип. 6 (XLIV). – С. 40-49.
12. Карпинський Б.А. Валовий регіональний продукт: метод розрахунку / Б.А. Карпинський, С.М. Божко / під ред. проф. Б.А. Карпинського. – Львів : Вид-во ЛДФЕІ, 2003. – 25 с.
13. Карпинський Б.А. Еволюція підходів у моделюванні соціально-економічних процесів і сталого розвитку / Б.А. Карпинський, І.М. Васильків, А.Б. Шевців, О.Б. Карпинська // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2015. – Вип. 25.3. – С. 253-265.
14. Карпинський Б.А. Макроекономіка: зростання і сталий розвиток : навч. посібн. / Б.А. Карпинський, С.М. Божко, О.Б. Карпинська. – К. : Вид. дім "Професіонал", 2006. – 283 с.
15. Карпинський Б.А. Оцінювання і порівняння фінансової продуктивності національного господарства в умовах глобальних фінансових викликів: методологія та практика / Б.А. Карпинський // Наукові праці НДФІ : наук. : зб. – 2010. – Вип. 1(50). – С. 80-90.
16. Карпинський Б.А. Продуктивність і сталий розвиток економіки : монографія / Б.А. Карпинський, С.М. Божко. – Львів : Вид-во "Логос", 2004. – 274 с.
17. Карпинський Б.А. Регіональна фінансова збалансованість: українські та європейські моделі / Б.А. Карпинський // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика: досвід Європейського Союзу та його адаптація до умов України : зб. наук. праць / ред. М.І. Долішній. – Ч. II. – Львів : Вид-во ІРД. – 2003. – Вип. 5 (XLIII). – С. 121-136.
18. Карпинський Б.А. Система національних рахунків та проблеми обчислення валового регіонального продукту / Б.А. Карпинський // Статистика України. – 1999. – № 3. – С. 15-18.
19. Карпинський Б.А. Сталий розвиток економіки: узагальнена модель : монографія / Б.А. Карпинський, С.М. Божко. – Львів : Вид-во "Логос", 2005. – 256 с.
20. Карпинський Б.А. Стан та резерви нарощування продуктивності економіки України / Б.А. Карпинський // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць Української Академії державного управління при Президенті України (Львівський філіал). – Львів : Вид-во ЛФ УАДУ; "Кальварія". – 2001. – Вип. 5. – С. 177-187.
21. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : Изд-во ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
22. Майер Д. Основні проблеми економіки розвитку / Д. Майер, Д. Раух, А. Філіпенко. – К. : Вид-во "Либідь", 2003. – 688 с.
23. Мартин Г.П. Западная глобализация: атака на процветание и демократию / Г.П. Мартин, Х. Шуман. – М. : Изд. дом "Альпина". – 2001. – 458 с.
24. Осецький В.Л. Соціальний вектор розвитку економіки знань / В.Л. Осецький, О.В. Крассота // Економічний ніобелівський вісник : зб. наук. праць. – 2014. – № 1(7). – С. 343-348.
25. Програма дій "Порядок денний на ХХІ століття" ("Agenda 21"). Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт "Планета Земля" 1992 р.). – К. : Вид-во "Інтелсфера", 2000. – 360 с.
26. Такер Б.Р. Інновація як формула росту. Нове майбутнє ведучих компаній / Б.Р. Такер. – М. : Изд-во "Олимп-бизнес", 2006. – 224 с.
27. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М. : Изд-во АСТ, 2010. – 784 с.
28. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Ф. Уэбстер. – М. : Изд-во "Аспект Пресс", 2004. – 400 с.
29. Штер Н. Мир из знания / Н. Штер // Социологический журнал : сб. науч. тр. – 2002. – № 2. – С. 31-35.
30. Эдвинссон Л. Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях / Л. Эдвинссон. – М. : Изд-во "Инфра-М", 2005. – 248 с.
31. Barney J.B. Firm resources and sustained competitive advantage / J.B. Barney // Journal of management. – 1991. – Vol. 17, № 1. – Pp. 99-120.
32. Karpinsky B.A. Economic Growth at sustainable development of economy. The monography / B.A. Karpinsky, S.M. Bozshko. – Lviv : Prostir-M, 2006. – 376 p.

33. Lane R.E. The Decline of Politics and Ideology in the Knowledgeable Society / R.E. Lane // American Sociological Review. – 1966. – Vol. 31. – Pp. 649-662.
34. Leontief W.W. Input-Output Economics / W.W. Leontief. – New York : Oxford University Press, 1966. – 257 p.
35. Machlup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States / F. Machlup. – Princeton : Princeton University Press, 1962. – 436 p.
36. Piketty T. Capital in the Twenty-First Century / Thomas Piketty. – Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 2014. – 696 p.
37. Tuyen T.N. Knowledge Economy and Sustainable Economic Development : A Critical Review / T.N. Tuyen. – Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Berlin. – New York. – 2010. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.e-cademic.de/data/ebooks/extracts/9783598251818.pdf>.

Карпинский Б.А., Василькив И.Н., Шевцов А.Б., Карпинская Е.Б. Экономика знаний и устойчивое развитие: моделирование и сравнение

Обоснованно, что моделирование взаимосвязей экономики знаний и устойчивого развития должно осуществляться в интересах обеспечения долгосрочного гармоничного природного и человеческого развития, исходя из глобальной стратегии на дальнейшее изменение структуры традиционной экономики и занятости в пользу растущего веса экономики знаний.

Выделена стратегическая проблема износа основных средств, который в Украине доходит до 80 %. Дальнейшее оттягивание программных управленческих мер в этом направлении будет снижать возможности национальной экономики в конкуренции на товарных рынках глобализирующейся экономической среды и ограничивать выпуск конкурентоспособной высокотехнологичной продукции, будет влиять на реализацию идеологии экономики знаний и устойчивого развития. Осуществлено моделирование возможных стратегий и рисков в системе принятия обоснованных управленческих решений по аспектам формирования экономики знаний и устойчивого развития в Украине за влияния глобальных трансформаций с ориентацией на: определение сдерживающих факторов наращивания объемов валового внутреннего продукта, активизацию финансовых поступлений в бюджет государства, повышение благополучия населения и продолжительности жизни.

Ключевые слова: экономика знаний, устойчивое развитие, моделирование, сравнение, валовой внутренний продукт, занятость, благополучие, износ основных средств, безработица, стратегия, глобализация.

Karpinsky B.A., Vasylykiv I.M., Shevtsov A.B., Karpinska O.B. Knowledge Based Economy and Sustainable Development: Modelling and Comparison

It is proved that the simulation of the relationship of the knowledge based economy and sustainable development should be carried out in order to ensure long-term harmony of the natural and human development, on the basis of a global strategy to further changes in the structure of the traditional economy and employment in favor of increasing the weight of the knowledge based economy. A strategic problem of depreciation, which constitutes up to 80 % in Ukraine, is distinguished. Further delay in program management measures in this direction will reduce the possibility of the national economy in the competition in product markets globalized economic environment and limit the production of competitive high-tech products, will affect the implementation of the ideology of the knowledge based economy and sustainable development. Modelling of possible strategies and risks in the system to make informed management decisions on the aspects of the formation of the knowledge based economy and sustainable development in Ukraine for the impact of global transformations with a focus on such aspects as identification of constraints increase the volume of gross domestic product, the activation of financial revenues of the state, and the welfare of the population and lifetime.

Keywords: knowledge based economy, sustainable development, modelling, comparison, gross domestic product, employment, welfare, depreciation, unemployment, strategy, globalization.

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПРОЕКТНОГО ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Проаналізовано послуги найбільш активних вітчизняних банків у сфері проектного фінансування, таких як: ПАТ "Піреус Банк МКБ" та ПАТ "Кредо Банк". Виділено основні переваги проектного фінансування серед інших форм довготермінового кредитування. Розглянуто чинники, які стримують розвиток проектного фінансування в Україні. Здійснено ретроспективний аналіз розвитку проектного фінансування у світовому масштабі. Подано пропозиції, використання яких дасть змогу покращити інвестиційний клімат у державі, а відтак, у найближчій перспективі, активізувати процес проектного фінансування.

Ключові слова: проектне фінансування, інвестування, кредитування, інноваційні проекти.

У сучасних умовах господарювання проектне фінансування є перспективною формою інвестування капіталу у найбільш прибуткові сфери державної економіки чи приватного бізнесу. Воно дає змогу втілювати у життя великомасштабні інноваційні проекти, які мають довготерміновий характер і є більш ризикованими, порівняно із традиційною фінансово-господарською діяльністю, та надавати нового імпульсу розвитку вітчизняній економіці.

Зрозуміло, що будь-який проект не може бути реалізованим без належного фінансування. Для того, щоб реанімувати вітчизняну економіку загалом та основні її стратегічні сектори – паливно-енергетичний комплекс, металургійну галузь та сільське господарство – потрібні значні капіталовкладення (за результатами досліджень іноземних експертів, на рік потрібно 2,5-3,5 трлн дол. США). Тож, як свідчить досвід високорозвинених країн, для поступового та ефективного відновлення вітчизняної економіки, значну увагу доцільно приділити новому методу фінансування великомасштабних і високоризикових інвестиційних проектів – проектному фінансуванню.

Аналіз публікацій. Сьогодні у багатьох наукових публікаціях вітчизняних і зарубіжних науковців досліджено проблематику розвитку проектного фінансування. Зокрема Г.О. Бардиш, І.А. Бланк, І.З. Бугай, О.О. Смірнова вивчали сучасний стан та проблематику розвитку цього виду фінансування. Серед зарубіжних науковців варто виокремити Е.Р. Йескомб, Г. Марковіца, М. Міллера, Е. Шнайдера та ін. Проте постійні зміни у вітчизняному законодавстві, фінансово-політична нестабільність у державі зумовлюють пошук нових (нетрадиційних) напрямів розвитку проектного фінансування.

Мета роботи: вивчення зарубіжного досвіду розвитку проектного фінансування; висвітлення чинників, які стримують розвиток проектного фінансування в Україні; визначення основних напрямів активізації проектного фінансування в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі існує чимало трактувань поняття "проектне фінансування", проте найбільш вдале з нашого погляду є таке: проектне фінансування – це фінансування інвестиційних проектів, при якому джерелом обслуговування боргових зобов'язань є грошові потоки, що генеруються проектом. Специфіка цього виду інвестування полягає в тому, що оцінка доходів і витрат здійснюється з урахуванням розподілу ризику між учасниками проекту [1, с. 10].